

NÉGY – VAGY TÖBB – AZ EGYBEN

Radnóti Sándor: *Az Egy és a Sok*

■ Az ELTE magyar–filozófia szakára járt. Kutatásainak legnagyobb része a kultúr-filozófia és művészetfilozófia határterületéhez kapcsolódik. Lukács György tanítványa volt. József Attila- és Széchenyi-díjas. Részt vett a Kossuth- és Széchenyi-díj irodalmi albizottságának munkájában. Jelenleg az ELTE esztétika tanszékén tanít. A *Holmi* folyóirat szerkesztőségének tagja. Számos magyar és idegen nyelvű könyv szerzője. Több mint ötven magyar és külföldi kötetben és folyóiratban jelentette meg tanulmányait. 1988-ban *Mi az, hogy beszélgetés?* című könyvében adta közre tizenhárom év alatt írt kéttucatnyi bírálatát, 2000-ben *A piknik* című könyve keltett feltűnést. – Igen, Radnóti Sándorról van szó, aki 2010-ben újra vállalkozott arra, hogy kritikusi munkásságát könyv formájában is bemutassa, értelmező-értékelő szövegeit egymás mellé fűzze *Az Egy és a Sok* című kötetben.

A szerző nem fukarkodik a pozitív értéktételel, de ugyanakkor mentegetőzés nélkül rámutat egy-egy népszerű és/vagy általa jelentősnek ítélt mű hiányosságaira, gyenge pontjaira, s ha a szerzőhöz szorosabb ismeretség fűzi, bár olykor közvetlenebb hangot üt meg, akkor is ugyanazzal a mércével mér, ugyanolyan szigorral bírálja, vizsgálja a mű kérdésfelvetéseit. A kétféle előjel nem töri meg a szöveg egységét, inkább kihangsúlyozza, kidomborítja kompakt voltát – épp ettől elfogadható, hiteles.

Hiteles azért is, hogy nemcsak objektív szakértőként, hanem szubjektív befogadóként is megszólal. Nem rejti véka alá, hogy mi az ő személyes és mi az ő szakvéleménye, viszont igyekszik felismerhetően megkülönböztetni a kettőt. A szubjektív megnyilvánulások mindvégig jól körülhatárolhatóak, és akár leválaszthatóak: a kritikus nem akarja ráerőltetni személyes vélemény-

nyét senkire, így azok tiszteletét is kiérdemli, akik különben más magánvéleményen vannak.

„Az irodalomkritikának nem szabad ideologikus bírálatnak lennie abban az értelemben, hogy világnézeti feltételektől tegye függővé ítéletét” (146.) – olvashatjuk megjegyzését már a fülszövegen. Ehhez is tartja magát. Tudatosan törekszik arra, hogy szakmai véleményét ne engedje a műalkotás vagy a szerző világnézetéről alkotott képe által befolyásolni. Ugyanakkor folyamatosan rákérdez az adott világnézet mibenlétére, fontosnak tartja rekonstruálni azt, felfedni a háttérben húzódó motivációkat, tágabb összefüggésekben láttatni a mű világát, nem csak szűkebb, saját – művészeti – kontextusában helyezni el. Rámutat arra is, aktuális-e vagy bizonyos értelemben már meghaladott egy alkotás problémafelvetése abban a korban és miliőben, amikor épp nyomdafestéket látott.

A kötet írásai négy tömbre oszthatók. A különböző kategóriákba csoportosított kritikák nemcsak konkrét szépirodalmi művekkel, műfajokkal, hanem színdarabokkal, filmekkel, képzőművészettel, életművekkel is foglalkoznak.

Az első két tömb szövegei a méltatások kategóriájába sorolhatók, elismert műveket illetve szerzőket közelít meg újszerű, sajátos módon. Az első blokkban friss szempontokat alkalmaz két klasszikus mű elemzésében: a *János vitéz* kapcsán az individuális sors valóságos vagy ornamentális voltát tárgyalja párbeszédet kezdeményezve több korábbi *János vitéz*-kritikával; Wystan Hugh Auden *A szenvedésről sosem tévedtek ők* című versére reflektálva hangsúlyoz egy társadalmi mentalitásváltást, hogy „a szenvedés sorsproblémából morális problémává vált”, ugyanis a modern ember nem tud mit

kezdeni vele, értelmetlennek érzi, nem tartja az élet szükséges velejárójának.

A második kritikátömböt formailag köszöntők és irodalmi nekrológok alkotják: Réz Pál, Kertész Imre, Bodor Ádám, Heller Ágnes, Konrád György, Lengyel Péter kerek évfordulás ünneplése alkalmából, illetve Könczöl Csaba, **Eörsi István**, Sánta Ferenc, Tar Sándor halála kapcsán. Ezek, a műfaj kiktathatatlan alkalmisága ellenére is méltán nevezhetők kritikai szövegeknek, lévén hogy arra vállalkoznak, hogy egy-egy fordulóponthoz érkezett vagy frissen lezárult életművet elhelyezzenek a kor és a kortárs irodalom értékskáláján.

A harmadik tömb, mely a kötet nagyobb részét teszi ki, klasszikus értelemben vett kritikákat tartalmaz az utóbbi években kiadott magyar irodalmi művekről és irodalomtudományi tárgyú könyvekről. Nádas Péter, Spiró György, Krasznahorkai László, Parti Nagy Lajos, Márton László, Závada Pál, Darvasi László, Csalog Zsolt, Karátson Gábor – a szerzők közül többen is mondhatni Radnóti Sándor felfedezettjei olyan értelemben, hogy már nyolcvanas évekbeli felbukkanásukkor felfigyel rájuk, és publikál róluk. Jelen kötetben a felsorolt szerzők legfrissebb, a 2000-es évek során megjelent munkáit, regényeit, prózai műveit boncolgatja.

Ezt az egységet Radnóti legaprólékosabb kritikája nyitja meg. Szerkezetileg is a kötet középpontját képezi a Nádas Péter-mű, a *Párhuzamos történetek* értelmezése. Fejtegetve az egymásba játszó motívumok jelentésmezőit, áttekintve a történetek szerkezetét, elemelve a lényegesebb strukturális összetevőket, felfedve és véleményezve a mű világnézetét, Radnóti élénk tárja saját kritika- és művészetelméletét is.

A Nádas-kritika címét viseli a kötet is, de ezzel talán nem is annyira a szépirodalmi alkotást akarja a többi fölé emelni, ha-

nem mintegy aláhúzza a maga értelmezői mentalitását: számára az tesz értékessé egy művet, ha annak szerkezete és szemléletmódja összhangban van egymással, és függetlenül attól, hogy azonosulni tud-e a világnézetével, a „szent félelem” élményével találkozik, melyet esetleg úgy fordíthatnánk le mint az istenitől való megrettenés, valamint lenyűgözöttség egyidejűségében átértett ambivalenciát. Egy ilyen megtapasztalásban csak az igazán jól megírt mű képes részletetni az olvasót. Elsősorban ezek az alkotások foglalkoztatják Radnóti Sándort.

Az utolsó tematikus tömbben nem annyira az irodalomkritikus szólal meg, mint inkább az esztéta: az 1956-os év eseményei kapcsán létrehozott alkotások közül csak az egyik mondható pusztán szépírói teljesítménynek: Papp András – Térey János *Kazamaták* című drámája, melyet azonban mint színházi előadást is elemez. Egy kritika átfogó képet ad az '56-os tematikájú magyar filmekről, de elsődlegesen nem történelmi vagy filmtörténeti szempontból, hanem esztétikailag vizsgálva. Egy esszé pedig az '56-osok terére, a Felvonulási térre tervezett '56-os emlékmű körül kialakult vita kapcsán a befogadói különbözőségeket elemzi politika, emlékezet és művészet viszonylatában.

A kötetben megjelenő színpaltok egymás kiegészítőiként tükrözik a sokoldalú kritikus értelmezői-méltatói-bírálnói attitűdjét, esztétikai, izlésbeli opcióit, mély ismereten alapuló, de általa sem megkérdőjelezhetlenként beállított objektivitását és személyes véleményét, mely a művel, annak korábbi kritikusaival, világnézetével, társadalmi referenciáival dialógusban bontakozik ki. Ennek fényében a címet értelmezhetnénk akár úgy is, mint az egy kritikus sokrétű megnyilatkozását.

Zsigmond Júlia